ResearchGate

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: https://www.researchgate.net/publication/339819151

Kemal Siyahhan'ın "Mülteci" ve Jenny Erpenbeck'in "Gehen Ging Gegangen" Adlı Romanları Çerçevesinde Mülteci Sorununun Analizi

Article *in* Turkish Studies - Social Sciences · January 2020

DOI: 10.29228/TurkishStudies.40037

CITATIONS
0

READS
29

1 author:

Hasret Güngör
Pamukkale University
11 PUBLICATIONS **1** CITATION

SEE PROFILE

All content following this page was uploaded by Hasret Güngör on 25 April 2023.

The user has requested enhancement of the downloaded file.

Turkish Studies - Social Sciences

eISSN: 2667-5617

www.turkishstudies.net/social

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL BALKAN UNIVERSITY
Sponsored by IBU

Kemal Siyahhan'ın "Mülteci" ve Jenny Erpenbeck'in "Gehen Ging Gegangen" Adlı Romanları Çerçevesinde Mülteci Sorununun Analizi*

The Analysis of Refugee Problem in the Novels "Refugee" of Kemal Siyahhan and "Go Went Gone" of Jenny Erpenbeck

Hasret Güngör**

Abstract: The history of humanity has been encountered with immigration movements for various reasons since time immemorial**.** The endless wars on earth will also continue to give birth to thousands of war refugees in the future, as it was in the past and is in the present. Undoubtedly, the intensive refugee movements bring many problems both for the inhabitants of the target countries and for the refugees. The refugee problem, which has turned into a global problem, is highly debated in the fields of sociology, psychology, politics, law, international relations, media and art. This problem, which has affected millions of people, also has attracted the attention of writers and has taken its place in literary works. Literary works that shape social and individual perception and life create social awareness by removing the veil on the world and and reveal the problems faced by humanity wherever these works are reached. With the awareness it creates, it encourages everyone to do something about the solution. In this study, it will be examined in two works, one selected from Turkish literature and the other from German literature, which aspects of the refugee problem are reflected, how literature contributes to the solution of these problems and how the works offer suggestions. The selected works will focus on the causes and consequences of the problems that refugees are confronted. It will be discussed whether it is possible to find a universal solution to this problem that has spread to the world. What individuals, communities and states should do in the face of the refugee problem will be revealed in the light of the selected works. In this study, text oriented analysis and comparative literature methods will be used.

Structured Abstract: Individuals, living in the world evolving into a cosmopolitan structure, are always obliged to live with people from foreign, unusual and different beliefs, cultures, ways of living, language and race. At this point, literature, which serves as a gateway to the "Other", identifies and reveals the mistakes and deficiencies in every field of life. It gives a new and different perspective to situations that we are not

* Bu makale Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde Doç. Dr. Funda Kızıler Emer danışmanlığında yürütülmekte olan "Kurmaca Dünyadan Gerçek Dünyaya Yapılan Çağrı: Mülteci Sorunu" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Arş. Gör., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı
Res. Ass., Pamukkale University, Faculty of Science and Letters, German Language and Literature
ORCİD 0000-0003-1818-9254
hasretg@pau.edu.tr

Cite as/ Atıf: Güngör, H. (2020). Kemal Siyahhan'ın "Mülteci" ve Jenny Erpenbeck'in "Gehen Ging Gegangen" adlı romanları çerçevesinde mülteci sorununun analizi, *Turkish Studies - Social*, 15(1), 1-14. https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.40037
Received/Geliş: 06 December/Aralık 2020 *Checked by plagiarism software*
Accepted/Kabul: 25 February/Şubat 2020 **Published/Yayın:** 29 February/Şubat 2020
Copyright © INTAC LTD, Turkey CC BY-NC 4.0

familiar with or that we have never encountered, raises awareness and creates more conscious perception both individually and socially. Literary texts that disclose all kinds of situations and deficiencies that do not go well, disturb human conscience and are illegal, might cause major inquiries, both individually and socially. It leads to the realization of change by creating a mass of readers who questions and thinks. Literature, which carries us to the most remote parts of life and the world (Jusdanis, 2012: 12-46, 89-126; Sartre, 1967: 22, 58,78, 98, 101), develops ability to empathize by enabling us to dominate the top view in the face of events of the world (Heidegger, 2007: 83). It enables us to look at events, situations and problems in a solution-oriented and holistic way. Experiences, gained in the fictional world, prepare readers for the real world (Jones, 2014, 116). The problems, experienced by real people in real life, are reflected in some way in the literature. When we look at the refugee theme in the fictional world, we can see that the refugee problem has been handled intensively by authors of different nations all over the world. At this point, the refugee problem, which remains a bleeding wound, will be examined in comparison with the aspects reflected in the selected literary works. On one hand the situation of refugees in Turkey as a transit country; on the other hand the difficulties faced by refugees in Germany, one of Europe's most advanced countries, will be examined through two different works written in Turkish and German. These problems, which are encountered by different societies in different parts of the world as a problem of humanity, continue to keep up-to date and take their place in world literature in every period. For this reason, the main purpose of this study is to contribute to the solution of the refugee problem which is a sociological and global reality, and to create social awareness through literary works.

The greatest boundaries and distinctions are, in essence, that people and societies create in their minds rather than what actually exists. Some societies around the world have somehow become refugees, whereas the others haven't. Yet, there is no guarantee that they will not become a refugee. For this reason, as both writers stated and wanted to be instilled, we all need to question and do our best for the people who have to face with difficulties by meeting at the common denominator of the world brotherhood regardless of race, skin color, language and religion. As Shafi quotes, M. Nussbaum argues that the greatest link between people must belong primarily to the global human community. A global and cosmopolitan view of understanding refugees from a moral and human perspective will help them to overcome many psychological and sociological difficulties more easily and facilitate the integration into their communities in a healty way. At this point, both works, examined in this study, aim to create a perception that supports the unity and solidarity of humanity with a transnational understanding (2017: 186-188).

While Siyahhan calls the authorities to help with the challenges, that refugees have to face and meeting their most basic needs by emphasizing the importance of serving world peace, Erpenbeck, in her work, seeks solutions on behalf of all refugees in Europe. In these works, it is emphasized that laws affecting the lives of refugees should be revised as soon as possible. Erpenbeck, through the main character of the work, advices the whole world, especially her country and society, to adopt an embracing approach to the refugees in difficult situation. As Paulo expresses, every human being has to put out a fire in the face of the refugee problem that has turned into an international crisis (2016: 149). As Peter Singer points out, we have a responsibility to help people in need. All of us must fulfill our moral, human, legal and political responsibilities to all citizens of the world who suffer because of the place where they were born even though they did not have the right to choose (quoted by Gesang, 2016: 105). Because universal and integrated approach forms the basis of morality (Douzinas, 2016: 149). Despite of the various charitable organizations on the earth dedicated to serving humanity, millions of people have been desperately struggling to survive. Laws that are supposed to regulate people's lifes and guarantee their rights should not be one of the biggest obstacles in their lifes.

Even if we can not end wars on earth, we can share the pain that displaced people have to face and help them rebuild their lifes. At this point, taking rapid steps to ensure a healthy integration process between local people and refugees will ensure that refugees accept themselves as a part of society and come through the feeling of alienation and the otherness. Social studies that raise awareness and empathy of local people should be increased. Psychological support should be provided for these people, who escaped from a destructive trauma like war, to cover the wounds of their mental world.

The attempts such as fulfillment of the rights of refugees from political and legal perspectives, increasing and improving the quality of accommodation opportunities, rapid implementation of legal arrangements related to the identity and status of immigrants, provision of access to health services, creation of employment areas, provision of translation services, granting the necessary legal permissions for the scope

of ensuring family unity, public education programs, providing various opportunities such as social, cultural and sporting activities and supporting social cohesion would solve many, if not all, problems of the refugees (Aydın, 2017: 312-313).

Keywords: Refugee Problem, Kemal Siyahhan, Jenny Erpenbeck, Refugee, Go Went Gone.

Öz: İnsanlık tarihi ezelden beri çeşitli sebeplerden ötürü açığa çıkan göç hareketleriyle karşı karşıya kalmıştır. Yeryüzünde bitmek bilmeyen savaşlar geçmişte ve günümüzde olduğu gibi gelecekte de binlerce savaş mültecisi doğurmaya devam edecektir. Hiç şüphesiz yoğun mülteci hareketleri hem hedef ülkelerin sakinleri hem de mülteciler açısından birçok problemi de beraberinde getirmektedir. Küresel bir soruna dönüşen mülteci sorunu, sosyoloji, psikoloji, politika, hukuk, uluslararası ilişkiler, medya, sanat alanlarında oldukça tartışılmaktadır. Milyonlarca insanı etkileyen bu sorun yazarların da iligisini çekmiş ve edebi eserlerdeki yerini almıştır. Toplumsal ve bireysel algıya ve yaşayışa yön veren edebi eserler, dünyanın üzerindeki örtüyü kaldırarak toplumsal farkındalığı oluşturur ve bu eserlerin ulaştığı her yerde insanlığın yüz yüze kaldığı sorunları açığa çıkarmış olur. Yarattığı farkındalık ile sorunlar karşısında herkesin çözüme dair bir şeyler yapmasını teşvik eder. Bu çalışmada biri Türk edebiyatından diğeri Alman edebiyatından seçilen iki eserde mülteci sorununun hangi açılardan yansıtıldığı, bu sorunların çözümüne ilişkin edebiyatın nasıl bir katkı sağladığı ve eserlerin nasıl öneriler ileri sürdüğü incelenecektir. Seçilen eserlerde mültecilerin karşı karşıya kaldığı sorunların sebep ve sonuçları üzerinde durulacaktır. Dünyaya yayılan bu sorun için evrensel bir çözüm bulmanın mümkün olup olmadığı tartışılacaktır. Bireylerin, toplumların ve devletlerin mülteci sorunu karşısında yapması gerekenler seçilen eserler ışığında ortaya konacaktır. Yöntem olarak ise bu çalışmada metin odaklı analiz ve karşılaştırmalı edebiyat yöntemleri kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mülteci Sorunu, Kemal Siyahhan, Jenny Erpenbeck, Mülteci, Gehen Ging Gegangen.

I.Giriş

Kozmopolit bir yapıya evrilen dünya içerisinde yaşayan bireyler her zaman yabancı, alışılmadık ve farklı olan inançtan, kültürden, yaşayış biçiminden, dilden ve ırktan insanlarla yaşamak zorunda kalır. Bu noktada "Öteki"ne açılan bir kapı işlevi gören edebiyat (Emer, 2014: 29), yaşamın her alanı ile ilgili eksiklikleri tespit ederek gözler önüne serer. Aşina olmadığımız ya da hiç rastlamadığımız durumlar karşısında yeni ve farklı bir bakış açısı kazandırır, farkındalık yaratır ve hem bireysel hem de toplumsal manada daha bilinçli bir algı oluşturur. Ulusal ve uluslararası düzlemlerde yolunda gitmeyen, insan vicdanını rahatsız eden, hukuka aykırı her türlü yanlışı ve eksiği ifşa eden edebi metinler, bireysel ve toplumsal açıdan büyük sorgulamalara sebep olabilir. Sorgulayan ve düşünen bir okuyucu kitlesi yaratarak değişimin gerçekleşmesine ön ayak olur. Yaşamın ve dünyanın en ücra köşelerine bizleri taşıyan edebiyat (Jusdanis, 2012: 12-46, 89-126; Sartre, 1967: 22, 58,78, 98, 101), yaşananlar karşısında bir üst bakışa hâkim olmamızı sağlayarak (Heidegger, 2007: 83) empati kurma yeteneğini geliştirir. Olaylara, durumlara ve sorunlara karşı çözüm odaklı ve bütüncül bir şekilde bakabilmemizi sağlar. Kurmaca dünya içerisinde kazanılan deneyimler okuyucuları gerçek dünyaya hazırlar (Jones, 2014: 116). Edebiyat dünyasına yoğun bir şekilde yansıyan mülteci sorunu farklı uluslar ve aynı ulusun farklı yazarları tarafından ele alınmıştır. Bu nedenle burada da farklı iki ülkede farklı dillerde kaleme alınan eserler inceleneceğinden karşılaştırmalı edebiyat biliminin sunduğu yöntemsel çoğulluktan faydalanmak oldukça verimli olacaktır. Zira karşılaştırmalı edebiyat, temel olarak farklı dillerde ya da aynı dilde yazılan farklı eserlerin konu, düşünce ve biçim açısından incelenmesine, farklı ve benzer yanlarının tespitine ve değerlendirmesine dayanır. Karşılaştırmalı edebiyat biliminin temeli karşılaştırma yöntemine dayanmaktadır. Oldukça geniş bir karşılaştırma yelpazesi sunan Komparatistik bilimi, aynı ulusun ya da farklı ulusların, eş zamanlı veya art zamanlı olarak farklı tarihsel aralıklardan seçilen eserlerin karşılaştırılmasına olanak tanır. Karşılaştırma yöntemi ile bireyler ve toplumlar belli bir konuya veya soruna farklı açılardan bakabilme ufku geliştirerek evrensel bir bakış açısı kazanır (Aytaç, 1997: 7-15).

Mülteci kavramı genel olarak yeryüzünde bitmek bilmeyen savaşlar, siyasi karışıklık, etnik, ırksal, siyasal, cinsel, sınıfsal ayrımcılık, dini çatışmalar, insan haklarının ihlali, doğal afetler, kıtlık ve yokluk, iklim koşulları sebebiyle yaşamları tehdit altında olan ve yaşayabilecekleri güvenli bir yer bulmak umuduyla menşe ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanların ortak ve anonim adı olarak kabul edilir (Bozbeyoğlu, 2015: 67). Kuşkusuz bu sebepler arasında en yoğun şekilde mülteci akınına sebep olan en önemli etken savaştır. Açığa çıkardığı sosyolojik, psikolojik, ekolojik problemlerle her anlamda büyük bir yıkım olan savaşlar sonucu açığa çıkan yoğun mülteci akını ve beraberinde getirdiği çeşitli sorunlar, makro düzeyde toplumlara ve devletlere, mikro düzeyde ise bireylerin yaşamlarına oldukça olumsuz bir şekilde etki etmektedir. Savaşın yakıcılığından kaçarak bilinmezliğin kucağına atlayan mültecilerin verdiği yaşam savaşı, gitikleri yerlerde de şiddetinden bir şey kaybetmeksizin devam eder. Bilmediği bir dil ve aşina olmadığı bir kültür içerisinde, bütün aidiyetlerini; kimliğini, toprağını, ailesini, sevdiklerini, günlük yaşamlarını, işlerini, geride bıraktığı için büyük bir yalnızlık ve ötekilik duygusu ile çevrilen ruhsal dünyaları, her bir mülteciyi psikolojik olarak oldukça etkiler. İçlerinde yaşladıkları psikolojik travmalara ek olarak, mülteci statüsüne geçmediğinden çalışma izinleri olmayan mülteciler, kalacak bir yer ve iş bulamadıkları için ya da bulsalar dahi oldukça düşük ücretlerle çalıştırılmaları için, en temel fiziksel ihtiyaçlarını dahi karşılayamazlar. Bu da onların gittikleri yerlere sağlıklı bir şekilde entegre olmalarını engeller. Ekonomik ve psikolojik etkilerin yanı sıra hiç bilmedikleri bir dilde düzenlenen bürokratik ve hukuki işleyişin önlerine çıkardığı engellerle de karşılaşan mültecilerin yaşamları, bütün bunlarla birlikte iyiden iyiye bir var oluş savaşına dönüşür. Gerçek yaşamda gerçek kişiler tarafından yaşanan bunca sıkıntı, malzemesini gerçek dünyadan alan edebiyata da bir şekilde yansır. İşte tam da bu noktada kanayan bir yara olarak kalmaya devam eden mülteci sorunu, seçilen edebi eserlere yansıyan yönleriyle karşılaştırmalı olarak burada mercek altına alınacaktır. Türkçe ve Almanca olarak ele alınan iki farklı eser aracılığıyla bir yandan transit bir ülke konumunda olan Türkiye'deki mültecilerin yaşadıkları irdelenecek, diğer yandan da Avrupa'nın en gelişmiş ülkelerinden biri olan Almanya'daki mültecilerin yaşadığı sıkıntılar derlenecektir. Dünyanın çeşitli bölgelerinde her seferinde farklı toplumlar tarafından insanlık sorunu olarak bir şekilde karşımıza çıkan bu sıkıntılar güncelliğini korumaya devam etmekte ve her dönemde dünya edebiyatlarındaki yerini almaktadır. Bu nedenle edebiyat aracılığıyla sosyolojik ve küresel bir gerçeklik olan mülteci sorununun çözümüne ilişkin katkı sunabilmek ve toplumsal farkındalık yaratmak, bu çalışmanın en temel amacıdır.

II. Kemal Siyahhan'ın Yaşam Öyküsü

1963 yılında Şanlıurfa'nın Siverek ilçesinde dünyaya gelen Kemal Siyahhan, küçük yaşta çalışmaya başlar. Tekstil sektöründe çalışan yazar, bunun yanı sıra *Atmaca, Öküz, Deli, Hayvan, Esmer ve Deve* gibi çeşitli mizah ve edebiyat dergilerinde karikatür çizmiş ve resimli öyküler kaleme almıştır. Burada incelenen ve 2016 yılında yayınlanan *Mülteci* adlı romanın yanı sıra, ilk olarak kaleme aldığı "*Öylesine Yaşandı"* adlı kitabını 2002 yılında yayınlayan yazar, ardından sırasıyla *Lale Bahçelerinden Fransız Sokaklarına* (2006), *Kenger* (2008), *Yalnız Mor* (2009), *Roza'nın Gözleri* (2010), *Sanrı ve Gerçek* (2011), *Bermal* (2012), *Hamal* (2014) ve en son yayınlanan *Sandıktaki Babam* (2019) adlı eserleri de edebiyat dünyasına kazandırmıştır (Siyahhan, 2016: 1).

III. Jenny Erpenbeck'in Yaşam Öyküsü

12 Mart 1967 yılında Doğu Berlin'de dünyaya gelen Jenny Erpenbeck, ilköğretim ve liseyi bitirdikten sonra ciltçilik eğitimi alır ("Inhaltsangabe.de", 2019). Tiyatrolarda çalışmaya başlayan yazar, daha sonra tiyatro bilimi üzerine de öğrenim gördükten sonra müzikli tiyatro yönetmenliğine yönelir. Çeşitli yönetmenlerin asistanı olarak çalışır. İlk olarak 1999 yılında *Geschichte vom alten Kind* adlı eserini kaleme alır. Yazarlık ve sahne işlerini beraber sürdüren yazar ardından birçok eser vermeye devam eder (Top World Fiction for Fall, 2017). Bunlar: Geschichte vom alten Kind (1999), Katzen haben sieben Leben (2000), Tand (2001), Wörterbuch (2005), Heimsuchung (2008), Dinge, die verschwinden (2009), Aller Tage Abend, Sich ganz weit verirren (2014), Eine

Armee aus Wirklichkeit (2014), Gehen Ging Gegangen (2015) adlı eserlerdir. Bunların yanı sıra tiyatro oyunları da bulunmaktadır: Leibesübungen für eine Sünderin, Dialogfasssung für Zaide von Mozart, Dialogfassung für Fidelio von Beethoven. Eserleri yirmi farklı dile çevrilen ve sayısız ödül alan yazar, Wolfgang Bozic adında bir orkestra şefi ile hayatını birleştirir ve bir erkek çocuk sahibi olur. Günümüzde ailesiyle birlikte Berlin'in Mitte/ Prenzlauer Berg bölgesinde yaşamını sürdürmektedir Goethe Instıtut, 2019; Literaturport.de, 2019; Inhaltsangabe.de, 2019).

IV. "Mülteci" Adlı Eserin İçeriği

Eserde işlenen mülteci sorunu, Afganistan'da yaşanan iç savaş nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan Ezelhan ve Lorin adında iki ana karakter üzerinden aktarılır. Oturum izinleri olmayan ve kaçak olarak İstanbul'un Zeytinburnu semtinde kalan iki mülteciden biri olan Lorin bir dönercide iş bulur. Ezelhan ise özel yabancı dil dersi verir. Ezelhan ve Lorin her ne kadar kalacak bir yeri olmadığı için sokaklarda kalan ve iş bulamayan diğer mülteci hemşerilerine nazaran bir nebze daha rahat olsalar da, yine de bulundukları yere uyum sağlama noktasında oldukça sıkıntı yaşarlar. Toplum tarafından oldukça şüpheli ve tehlikeli görülerek dışlanırlar. Yaşadıkları zorluklar karşısında aşka sığınmaya çalışırlar ancak bu kez de geleneksel ve kültürel engellerle karşılaşırlar. Her ikisi de mutluluğu yakalayamaz. Ezelhan insan kaçakçıları aracılığıyla Türkiye üzerinden başka yerlere giderek tam anlamıyla bir mülteci olurken, Lorin sevdiği kızın ailesi yüzünden suç işler. Ancak yazar eserin sonunda umuda giden kapıyı açık bırakır.

V. "Gehen Ging Gegangen" Adlı Eserin İçeriği

Karısını yıllar önce kaybeden ve sevgilisi tarafından terk edilen eserin ana karakteri filoloji profesörü olan Richard, emekli olduktan sonra büyük bir boşluk içerisine düşer. Arkadaşı ile buluşmak için gittiği Berlin Alexander Meydanı'nda sınır dışı edilmeleri ve çalışma yasakları nedeniyle açlık grevi yapan on Afrikalı mülteciyi fark etmeyip olanları haberlerden izleyince, "görünür olmak" isteyen mültecileri nasıl fark etmediğini düşünmeye ve sorgulamaya başlar. Richard çaresizlik içerisinde fark edilmek isteyen mültecilerin çağrısına kulak vermek ve onları fark etmediği için içten içe duyduğu vicdan azabını dindirmek adına onları görmek ister. Ancak mülteciler farklı bir yere nakledilmiştir. Bunun üzerine mültecilerin nakledildiği okula giden Richard, mültecilerin kaldığı ortamın ne denli kötü ve zorlu olduğunu fark eder. Mülteciler buradan da alınarak şehir merkezine uzak yerlere gönderilir. Çoğu için sınır dışı etme kararı verilirken, çok azı geçici barınma hakkı kazanır. Teker teker mültecilerle görüşmeye başlayan Richard onların hikâyelerini dinledikçe, yaşadıklarına tanık oldukça onlar için bir şeyler yapmaya başlar. Onlara iş bulmaya çalışır evini mültecilerle paylaşır ve onların adına yardım hesabı açar. Hayattayapayalnız kalan ve kendisini tamamen adadığı işinden emekli olan Richard, evinin ve yaşamının kapılarını zor durumda olan mültecilere açarak, kalabalık ve mutlu bir şekilde doğum gününü kutlar ve onlar sayesinde yalnızlığın karanlığından kurtulur.

VI. "Mülteci" ve "Gehen Ging Gegangen" Adlı Eserlerin Mülteci Sorunu Çerçevesinde Analizleri

Kemal Siyahhan'ın 2016 yılında okuyucularla buluşan "Mülteci" adlı romanı, mültecilerin gittikleri yerlerde yaşadıkları, dışlanma, barınma, kültür çatışması, aidiyet ve kimlik, iş bulamama, düşük ücretlerle ya da uzmanlık alanları dışında çalışma, geçmişe özlem, yolculuk sırasında yaşanan zorluklar, iltica başvurusunda yaşanan bürokratik engeller gibi genel sorunlara yer vermesi sebebiyle tam anlamıyla bir mülteci romanıdır. Eserde yer alan "[…] Dünyanın neresine giderseniz gidin iyi koşullar bulsanız bile en az beş on sene çekersiniz, koşullar kötü giderse inanın köle olmak mülteci olmaktan çok daha iyidir çocuklar" (Siyahhan, 2016: 171) sözleriyle mülteci olmanın başlı başına birçok zorluğu beraberinde getirdiğini görüyoruz. Yazar burada çalışma koşulları ve hareket özgürlüklerinin sınırlanmaları açısından geçmiş tarihte yaşanan kölelikle mülteciliği birbirine benzetir. Mültecilerin savaş koşullarının çıkmaza sürükledikleri ve karanlığa mahkûm ettikleri yaşamları, gittikleri yerlerde karşılaştığı zor koşullar karşısında çok da aydınlığa kavuşmaz: "[…] kimsenin yaşamından memnun olmadığını da sözlerine ekliyor. Hatta yaşam

şartları en az Afganistan'daki kadar zorluklar içerse de bu göçün son çare olarak görüldüğünü söylemekten çekinmiyor" (Siyahhan, 2016: 27). Son çare olarak Afganistan iç savaşından kaçarak İstanbul'a gelen Afgan mülteciler, gerçek hayatta da birçok örneğini görebildiğimiz gibi iş bulma noktasında oldukça zorluk çekmektedir. Mültecilerin iş bulmada yaşadıkları zorluk eserde şu sözlerle ifade edilir: "İş bulmak deveye hendek atlatmaktan daha zor, sigortalı ve oturma izni sağlayan bir çalışma izni hayal gibi görülüyor. […], oturma izni yok diye iş konusunda kimse yardımcı olamıyordu ona" (Siyahhan, 2016: 18, 29). Hiç iş bulamayan mültecilerin yanı sıra, iş bulanlar ise oldukça düşük ücretlere ve iş gücü sömürüsüne tabi tutulmaktadır: "[…], bu insanların tümü karın tokluğuna çalışıyor" (Siyahhan, 2016: 31). İş bulamayan ya da çalıştığı iş karşılığında barınacak bir yer bulmalarını sağlayabilecek kadar kazanamayan onlarca mülteci dışarıda konaklamak zorunda kalır. Geldikleri yerde hayatlarına rutin bir düzen sağlamayı başaramayınca, umutlarını başka yerlere taşıma girişiminde bulunurlar: "[…], maalesef benden bin beter zorluklarla gelen soydaşlarımız köprü altında konaklayıp sonra da Avrupa'ya iltica etmenin yolarını arıyor" (Siyahhan, 2016: 50). Bunca yaşamsal sıkıntıya göğüs germek zorunda kalan mülteciler, gittikleri her yerde toplumsal bir önyargı, dışlanma, birer tehdit olarak görülme ve yabancılaşma durumlarıyla da savaşmak zorunda kalır. Eserde mülteciler, çevreleri tarafından meydana gelen olaylarda potansiyel birer suçlu olarak görülürler. Bu durum birçok mülteci temalı romanda işlendiği gibi Jenny Erpenbeck tarafından da işlenir: "[…] Alın teriyle yaşamak, huzur aramak, bir lokma ekmeğe kanaat ediyorken yüz kızartıcı bir suçun sanığı gibi görülmek moralimi altüst etmeye yetiyor, hak etmediğimiz şekilde töhmet altında bırakılmak çok ağır geliyor" (Siyahhan, 2016: 43). Yaşanan ötekileştirme ve dışlanma mültecilerin oraya ait olmadıklarını ve ne kadar yabancı ve yalnız olduklarını her zaman bir tokat gibi yüzlerine çarpıyor: "[…] yabancı olmak başkasının malına mülküne tehdit olarak mı algılanmalı diye sormak isterdim onlara" (Siyahhan, 2016: 142) diyerek sergilenen önyargılı davranışlar eleştiriliyor. Bütün bu çevresel ve toplumsal baskının üzerine sevdiklerini ve ailesini geride bırakan, kalabalık içerisinde kimsesizliği yaşayan mültecilerin içine düştükleri yalnızlık dehlizi ise şu sözlerle tasvir ediliyor: "[…] Örümcek yalnızlığımla arkadaş olup çıktı, gecenin bu saatinde onu merak ettiğim gibi o da karanlıkta oturmamı garipsiyor olabilir" (Siyahhan, 2016: 48). Mültecilere yönelik gelişen olumsuz toplumsal algıyı ve yaklaşımı eleştiren yazar, aynı zamanda yetkililerin mülteci sorunu karşısındaki yetersizliğine de işaret ediyor: "Bu insanlardan çok daha fazlası Zeytinburnu sokaklarında, asgari ihtiyaçlarını karşılamak için soydaşlarımız ellerinden geleni yapıyor ancak yetkililere ulaşamıyoruz, onların el uzatmalarını beklesek de ne yazık ki aradığımızı bulamıyoruz" (Siyahhan, 2016: 51). Jenny'nin eserinde de yöneltilen idari ve siyasi eleştiriler burada da karşımıza çıkıyor. Bütün dünyanın kendi çıkarlarının üzerinde tuttuğu ve ortak bir şekilde maddi açıdan desteklediği uluslararası yaptırım gücüne sahip, hukuki ve siyasi temelli bir kuruluş ile dünyanın neresinde olursa olsun özellikle savaş sebebiyle mülteci olmak zorunda kalan insanların sıkıntılarını gidermeleri ve yaşamlarını düzene koymaları noktasında onlara yardım etmeleri gerekir. Bu bütün dünaynın insanlığa olan bir borcudur.

Mülteci olmak hiç şüphesiz en çok da çocukların geleceklerini etkilemektedir. Okul çağına gelmiş ve eğitim hakkından mahrum kalan mülteci çocuklarının sorunlarına değinen yazar, - Jenny Erpenbeck'in de eserlerinde sıklıkla vurguladığı gibi - insanların doğdukları yerlerin yaşamları üzerindeki etkilerini şu sözlerle aktarır:

> "[…] İstanbul'da okul çağına gelmiş yüzlerce Afgan çocuk var, tümü eğitimden istifade etmeyi bekliyor, bunların birçoğuna kimlik verilmediği için ilkokul diploması alamıyorlar, bu diploma olmadan eğitim hayatlarının sürmesi imkânsız, mecburen evlerinin yolunu tutuyor bu çocuklar. Kendi imkânlarıyla oluşturdukları eğitim metodundan medet umuyorlar, suçları ise ya babalarının Afganistan'da olması ya da ailelerinin peşinden buralara sürüklenmeleri" (Siyahhan, 2016: 72).

Eserin sonunda ise mülteci sorununun diğer en önemli ve ölümle beslenen yönü olan insan tacirliğine de değiniliyor. Aynı şekilde Afrika'dan Almanya'ya gelen mültecilerin hikâyelerine

eserlerinde yer veren Jenny Erpenbeck de, kaçak yollarla Avrupa'ya kaçan mültecilerin yolculukları esnasında yaşadıklarını, bütün acısıyla ve gerçekliğiyle onların ağzından aktarıyor. Bu eserde de mülteciler Avrupa ülkelerine gidebilmek için Türkiye'den kalkan botlarla ölümü göze alan son derece tehlikeli bir yolculuğu çıkıyor. Burada yazarın eleştirdiği bir diğer nokta ise insan kaçakçılarının rahat tavırlarıdır: "Tekin olmayan tedirgin edici ve tehlikelerle dolu bir yolculuk bizi bekliyor. […], insan kaçakçılığının suç olduğunu bildikleri halde simsarlar ustaca hareket ettiklerinden rahatlar; bizse şaşkınız ve bundan başka şansımız ne yazık ki yok" (Siyahhan, 2016: 189). Yazarın dünya çapında yaşanan mülteci akının sayısının azaltılmasında ve mülteci konumunda iken yaşanan bunca sıkıntının yaşanmaması adına en büyük katkının dünya barışının ve bölgesel huzurun sağlanması olduğu mesajını eserde yer alan şu sözlerle aktarıyor: "[…] Madem huzur aranıyor ya da mutlu yaşanacak yere göçmek isteniyor, o zaman neden bulundukları yeri cennete çevirmiyor insanlar" (Siyahhan, 2016: 51). Savaşın insan hayatını nasıl bir cehenneme dönüştürdüğünü ve en büyük gücün bütün insanlığa karşı gösterilmesi gereken sevgi olduğunu imleyen yazar, yeryüzünde sürekli kanayan, sayısı milyonlara ulaşan, bir mülteci akını yaratan ve kabuk bağlamayan bu yarayı etkili bir şekilde gözler önüne seriyor: "Bugüne kadar en büyük gücün sevgi olduğunu bilirdim; […] İnsanın insanı öldürmediği bir dünyada karar kılınırsa cenneti öldükten sonra değil yaşarken bulacak insanoğlu" (Siyahhan, 2016: 17, 40).

Her ne kadar eserin genelinde mültecilerin yaşadığı olumsuz koşullar gözler önüne serilse de yazar bir şekilde bu sorunlara ve çözümlere karşı her zaman umudu yeşertmek gerektiğini de şu sözlerle okuyucularına aşılar: "Ölümle yaşam, savaşla barış, sevgiyle nefret, çareyle biçare gibi sözler karşıt olsalar da birbiriyle ilişkili; Rabbim birinin karşılığında umut olarak diğerini vermiş. […] Hayat her defasında umudu fısıldar" (Siyahhan, 2016: 41, 50). Ayrıca çalışmada incelenen "Gehen Ging Gegangen" adlı diğer eserde de vurgulandığı gibi burada da mülteci sorunu karşısında gerekli ve en önemli olan olgunun yardımlaşma ve empati kurmak olduğu üzerinde durulur: "[…] yardımlaşmanın en az mücadele etmek kadar değerli olduğu ortada" (Siyahhan, 2016: 53).

"Gehen Ging Gegangen" adlı eserin başlığı ile birlikte yazar mültecilerin yaşamlarındaki çok önemli bir soruna dikkatleri çekmeyi başarır. Politik, bürokratik ve sosyolojik açıdan zamansız bir mekânda askıda kalan yaşamlarına gönderme yapan yazar, mültecilerin yaşamlarının akışını belirleyen uzun süreçleri en baştan eleştirir (Pokrywka, 2017: 412-416; Vukčević, 2018: 87).

Vukčević'in de belirttiği gibi her birinin ayrı ayrı yaşamları, hayalleri, ailesi, geçmişi ve geleceği olan milyonlarca insanın sadece mülteci olarak nitelenmesine tepki olarak yazar, eserinde her bir mültecinin yaşamını irdeler ve böylelikle tıpkı ana karakterde olduğu gibi okuyucularla mülteciler arasında empati duygusunu geliştirmeyi ve mülteci sorununa karşı farkındalığı arttırmayı amaçlar. Böylelikle toplum içerisinde mültecilere yönelik ötekileştirme, birer tehdit ve yabancı olarak algılama sorununu azaltmayı hedefler (2018: 91). Richard için mülteciler başlangıçta boş zamanlarını doldurduğu bir meşgale iken, daha sonraları onların yaşamına dâhil oldukça, onları tanıdıkça bu durum, zor durumda olan insanlara karşı duyduğu zaruri bir insanlık sınavı ve göreve dönüşür. Richard'ın kendisi de Berlin Duvarı'nın yıkılışının ardından tıpkı onlar gibi kendisini bir yabancı olarak gördüğünden neler yaşadıklarını ve hissettiklerini anlar. Günümüz dünyasında Avrupa'nın dışından gelenler öteki ve yabancı olarak görülürken, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ikiye ayrılan Almanya'da doğuda yaşayanlar öteki konumunda kalmıştır (Vollmeyer, 2017: 189-199). Birçok Alman vatandaşı da kendisini yaşadığı ülkeye entegre olma noktasında sıkıntı yaşamıştır. Bizzat yazarın kendisi de bu duygulara kapılanlar arasında yer alır.

Oldukça kalabalık bir ortamda olmalarına rağmen gerek toplum gerekse de yöneticiler tarafından çok fazla umursanmayan mülteciler, bir araya gelerek bu duruma son vermek ve farkındalık yaratmak için "fark edilmek istiyoruz" pankartlarıyla Berlin'in en işlek caddesinde açlık grevi yaparlar. Eserde mültecilerin yaşadığı zor yaşam koşullarına dikkatleri çekmek isteyen yazar, mültecilerin maruz kaldığı kayıtsız ve umursamazlık karşısında bir nevi toplumsal ve siyasi

bir eleştiri ortaya koyar. Bu kayıtsızlığın ortaklarından biri olan Richard, yaptığı öz eleştiriyle mültecilerin çağrısına kulak verir ve onlar için bir şeyler yapmaya karar verir:

> "[…] Ein Junger Mann diskutiert mit den Polizisten, die wohnen doch gar nicht hier, sagt der junge Mann gerade, und der Polizist sagt, das wäre auch nicht erlaubt, na eben, sagt der junge Mann. Die schwarzen Männer liegen oder hocken auf dem Boden, manche haben einen Schlafsack unter sich ausgebreitet, andere eine Decke, wieder andere gar nichts. Einen Campingtisch haben sie als Stütze für ein Schild aufgestellt. Das Schild, das daran lehnt, ist eine grosse weissgestriechene Pappe, auf der in schwarzen Buchstaben steht: *We become visible.* Darunter hat in kleineren grünen Buchstaben jemand mit Filzstift die Übersetzung geschrieben: *Wir werden sichtbar*. Vielleicht der junge Mann oder das Mädchen. Von Richard, der gerade vorbeigeht, sähen die schwarzhäutigen Menschen, würden sie hinschauen, jetzt noch eben den Rücken: Aufrecht strebt da ein Herr dem Bahnhofsgebäude zu, ein Jackett hat er an, trotz der Hitze, nun verschwindet er zwischen den anderen Menschen, von denen manche es eilig haben und genau wissen, wohin sie wollen, andere nur so schlendern, den Stadtplan in Händen, sie wollen Alex besichtigen, das Zentrum des Teils von Berlin,…" (Erpenbeck, 2015: 22, 23).

Yaşamın anlamının birlik ve beraberlik içerisinde paylaştıkça açığa çıktığına inanan Richard ile bireyin psikolojik olarak toplumsallığa ihtiyaç duyduğunu imleyen yazar, günümüz dünyasında öteki için duyulan kaygının, gösterilen çabanın ve sağduyunun azalışını eleştirir. Mülteci sorununa ilişkin olarak eserde aktarılan hukuki, sosyolojik ve siyasi eleştirilere sıklıkla yer veren yazar, bir yandan mülteci haklarının yasalar tarafından korunmsası gerektiğine dikkatleri çekerken; diğer taraftan da hem hükümet yetkililerini hemde toplumun parçası olan bireyleri, mültecilerin yaşamını idame ettirebilmesi adına sorumluluk almaya ve onları kabullenmeye teşvik eder:

> "[…] Für alles gibt es eine ideale Form, für die profanen Dinge des Lebens ebenso wie für Arbeit und Kunst. Im Grunde genommen, denkt er, versucht man sein ganzes Leben wahrscheinlich nur, diese Form zu erreichen. Und hat man sie endlich in einigen Dingen erreicht, wird man von der Erde gewischt. Immerhin ist er jetzt schon eine Weile darüber hinaus, mit dem, was ihm gelingt, anderen etwas beweisen zu wollen, es sind ja auch gar keine anderen da. Seine Frau sieht es nicht mehr. Und seine Geliebte hätte sich herzlich wenig für die Kunst, eine Zwiebel zu schneiden, interessiert. Nur er selbst kann sich jetzt noch, wenn ihm etwas gelingt oder er etwas verstanden hat, darüber freuen. Er freut sich. Und seine Freude verfolgt keinen Zweck mehr" (Erpenbeck, 2015: 24).

Fark edilmek isteyen mültecilerin taleplerine kendince cevap vermek isteyen Richard, mültecilerin yaşadığı ve kaldıkalrı yerleri görmek için yola koyulur. Ancak gördükleri pek de iç açıcı şeyler değildir. Oldukça kalabalık bir şekilde birarada yaşamak zorunda kalan mülteciler normal yaşam akışı içerisinde pek de farkında olmadığımız birçok ayrıntıdan ve hijyenden mahrum olarak yaşamaktadır. Farelerle dolu olan bulundukları yerde sadece dört tane klozet vardır. Ayrıca bazen günlerce yiyecek sıcak bir şeyler bulamazlar ve çadırları da yoğun kış şartlarından ötürü hasar görmüştür:

> "Die Aula ist voller Menschen, sie stehen, sie sitzen auf dem Fussboden, auf Stühlen, auf Tischen. Die Matratzen der Flüchtlinge sind an den Rand des Saals geschoben, ein paar Zelte sind mittendrin aufgestellt, festgeschraubt im Fischgrätparkett. Was ist hier aussen, was innen? Auch die ehemalige Bühne der Aula ist mit Matratzen ausgelegt, eine dicht neben der anderen, der Theatervorhang hängt zwischen weissen korinthischen Säulen, er ist aufgezogen und gibt den Blick frei auf Schlafstätten, Decken, Bettzeug, Taschen und Schuhe. Liegt nicht hier und da sogar noch eine Gestalt unter den Decken und Schläft? […] Jetzt sieht der Platz wie eine Baustelle aus. Eine Landschaft aus Zelten, Bretterbuden und Planen: weiss, blau und grün. […] Die schwarzen in frisch gewaschenen Hosen, bunten Jacken, gestreiften

> Hemden, hellen Pullovern mit farbigen Schriftzügen, wo wäscht man eigentlich Wäsche auf einem besetzten Platz […] Es gibt Ratten hier und nur noch vier Klos, manchmal drei Tage nichts Warmes zu essen, und schreiben: schon im letzten Winter sind die Zelte unter dem Schnee zusammengebrochen- " (Erpenbeck, 2015: 36, 44, 47).

Berlin Alexander Meydanı'nda grev yapan mültecilerin en büyük taleblerinden birisi de diğer eserde de aktarıldığı gibi, çalışma sorunudur. Çalışmaksızın kendi ihitiyaçlarını karşılayamamakta ve hayatlarını idame ettirememektedirler. Çalışmadıkları sürece rutin bir yaşama kavuşamayarak hayata kaldıkları yerden devam edemezler. Mülteciler yapılan yardımlardan ziyade yetkililer tarafından kabul ve istihdam edilmek isterler. Günlerini dolduracakları bir iş olmadan bütün gün ne yaptıklarını sorgulayan Richard'ın aldığı cevap hiçlik olur:

> "An einem Donnerstag Ende August versammeln sich zehn Männer vor dem Roten Rathaus in Berlin. Sie haben beschlossen, heisst es, nichts zu essen. Drei Tag später beschlissen sie, nun auch nichts mehr zu trinken. Ihre Hautfarbe ist schwarz. Sie sprechen Englisch, Französisch, Italienisch. Und noch andere Sprachen, die hierzulande niemand versteht. Was wollen die Männer? Arbeit wollen sie. Und von der Arbeit leben. In Deutschland bleiben wollen sie. […] Was machen die Männer eigentlich hier den ganzen Tag, wenn sie nicht arbeiten dürfen? Nichts, sagt die knochige Frau. Und im Abwenden sagt sie: Wenn das Nichtstun zu schlimm wird, organisieren wir eine Demo. […] Was macht ihr eigentlich hier so den ganzen Tag, fragt Richard […] Wir wollen arbeiten, sagt jetzt der grosse Raschid, aber wir bekommen keine Arbeitserlaubnis. Es ist schwer, sagt Zair, sehr schwer. Ein Tag ist genauso wie der andre, sagt der lange Ithemba" (Erpenbeck, 2015: 18, 48, 63).

Başka bir mülteci ile konuşmaya başlayan Richard, huzurevine yerleştirilenlerin devletten maddi bir destek alıp almadıklarını sorguladığında, iki haftadır aldıklarını öğrenir. Ancak mültecilerin istediği bu değildir. Onlar devletten para almak yerine istihdam edilmek ister. Önemli olan bir mültecinin ihtiyacını karşılamak değil, o mülteciye kendi rutin hayatını kurması, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve topluma katılabilmesi için bir iş imkânı sağlamaktır. Eserdeki mülteci karakterler de para almaktansa çalışıp kendi paralarını kendileri kazanmak ister: "Und jetzt? fragt Richard den Jungen. Nichts, sagt der. Bekommt ihr eigentlich Geld hier?, fragt er. Ja, seit zwei Wochen, sagt der Junge, aber das ist nicht gut, ich will lieber Arbeit. Arbeit. Arbeit" Her mülteci çalışma sorunu karşısında aynı cevabı verir. Çalışma izni hakkına erişip kendi paralarını çalışarak kazanmak: "[…] Wir bekommen Geld, aber ich will lieber Arbeit. […] Ja, ich will arbeiten, aber es ist nicht erlaubt" (Erpenbeck, 2015: 71, 172).

Tıpkı Siyahhan'ın eserinde olduğu gibi burada da iş bulup çalışan mültecilerin yoğun tempolu çalışmalarının karşılığında çok düşük bir ücret almaları ve bir insanlık ayıbı olarak ortaya çıkan bu iş gücü sömürüsü eserde açıkça ortaya konur. Mülteciler büyük bir emek hırsızlığıyla yüz yüze kalırlar. Mültecilerden biri olan Osarobo bütün gün çalışmasının karşılığında sadece 20 Avro kazanır:

> "Osarobo zuckt mit den Schultern. Manchmal, sagt er, helfe ich Pakete einpacken. Bei der Post. Nein, Pakete, die nach Afrika geschickt werden. Für eine Hilforganisation? Ja, sowas. Wird das bezahlt? 20 Euro am Tag. Für wie viele Stunden? Den ganzen Tag. […] Am Orianenplatz ist immer mal jemand vorbeigekommen, der Arbeit für uns gehabt hat. Aber jetzt findet uns ja niemand mehr. […] Im März will ich nach Italien gehen. Wohin denn? Osarobo zuckt mit den Schultern. Hast du dort Arbeit? Osarobo zuckt mit den Schultern" (Erpenbeck, 2015: 295, 296).

Mültecilerin yaşamlarının yasalar tarafından güvence altına alınması gerekirken, aksine onların yaşamlarını derinden etkileyen bu yasalar daha çok ülke çıkarlarına hizmet etmeyi ve onları geldikleri yerlere göndermeyi hedeflemektedir. Eserde de sıklıkla bahsedilen ve mültecilerin sığınma başvurularında Avrupa Birliği üyesi devletlerinin nasıl hareket etmesi gerektiğini düzenleyen Dublin yasaları gereği, ülkeler mültecilerin Avrupa'ya ulaştıklarında ilk ayak bastıkları

yere onları geri gönderme hakına sahip olurlar (Desmond, 2005). Eserde mültecilerin geri gönderilene dek geçici olarak huzur evine yerleştirildiğini zaten oranın uzun süreli ikamete uygun olmadığı şu sözlerle ifade edilir:

> "Der Leiter erwähnt nun *Dublin II,* er spricht von *Rückführung, Abschiebehaft, Asylrechtsverordnung.* […] Die Männer sind bei uns nur provisorisch untergebracht. Die Zimmer entsprechen nicht den Standards für eine längerfristige Lösung. Im Grunde genommen sollte das hier schon eine Baustelle sein. Es gibt zu wenig Küchen, zu wenig Waschräume für alle, und die Zimmerbelegung ist nicht ideal, mit all den Liegen" (Erpenbeck, 2015: 57).

Günümüzde uygulanmaya devam eden bu yasalara yer veren yazar, edebiyatı gerçeklikle donatarak, romana sosyolojik ve belgesel bir nitelik kazandırır. Eserde oldukça eleştirilen bu yasaların, akşam yemeği için insanların uzuvlarını yediği benzetmesi yapılarak, insan hayatlarını nasıl sömürdüğünü çarpıcı bir şekilde ortaya koyar. Yasalar ne için vardır ve ne için konulmalıdır? Mültecilerin yaşamlarını kolaylaştımaktan ziyade yiyip tüketmektedir: "Liebes Gesetz, was hast du vor? Was soll werden? Was schon. Das Gesetz frisst heute zum Abendbrot Hand, Knie Nase, Mund, Füße, Augen, Gehirn, Rippen, Herz oder Zähne. Egal" (Erpenbeck, 2015: 228). Ayrıca günümüz medyasında sıklıkla rastladığımız mülteci ölümlerine, mülteci karakterler üzerinden eserinde yer veren yazar, Richard üzerinden bu ölümlerin neden durdurulamadığını sorgular. Yeni bir yaşama başlama umuduyla insan kaçakçılarının eline düşmeye mahkûm edilen binlerce canın hayalini kurdukları yaşamları başlamadan buz gibi sularda son bulur:

> "[…]Als die italienische Küstenwache die Flüchtlinge aufnehmen wollte, sind alle auf die eine Seite des Boots gelaufen, um gerettet zu werden, darum ist das Boots dann gekentert. […] Raschid kann nicht schwimmen. Er hält sich an einem Kabel fest und bleibt so über Wasser, auch Zair kann nicht schwimmen, er klettert, während das Boot kippt, über den in die Luft ragenden Rand auf die Unterseite des Bootes und wird von dort gerettet. Was war in ihrer Kindheit Ihr Lieblingsversteck? Aber 550 von 800 sind ertrunken. […] In Hamburg haben sie sich wiedergetroffen, Raschid und Zair. Und sich sofort erkannt. […] Auf demselben Boot waren sie. 550 von 800 sind ertrunken" (Erpenbeck, 2015: 61, 62).

Yazar eserinde dünyadaki mülteci sorunuyla ilgili olarak yapılması gerekenler noktasında en başta bu insanların düzgün ve insani yaşam koşullarına kavuşması ve haklarının korunması gerektiğini vurgular. Alman yetkililerin mültecilere karşı sergilerdiği davranışı eleştirerek onları samimiyetsizlikle suçlar. Tarihte Hitler'in II. Dünya Savaşı sırasında Yahudileri sürgüne göndermesiyle, şimdiki yetkililerin bunu savaş araçılığıyla ya da bir kıyımla olmasa da bürokrasi ile mültecileri ülkelerinden uzak tutmaları ile benzer tutar:

> "Als Richard am nächsten Tag wieder da ist, erklärt ihm der Sicherheitsdienst, ein Betreuer würde gleich kommen und ihn hinaufbegleiten, allein dürfe er nicht ins Gebäude. Wsjo w porjadkje. Anderthalb Jahre lang waren die Flüchtlinge mitten in der Stadt, jeder hätte mit ihnen sprechen können, auch er, vor ein paar Wochen noch, auf der Parkbank. Aber von dem Moment an, in dem sie eine Vereinbarung unterzeichnen, muss man sie auch verwalten. Bürokratische Geometrie, diesen Begriff hat er vor einigen Tagen in dem Buch eines Historikers über die Auswirkung des Kolonialismus gelesen. Die Kolonisierten wurden durch Bürokraite erstickt. Gar nicht der untergeschickteste Weg, sie am politischen Handeln zu hindern. Oder wurden hier nur die guten Deutschen vor den bösen Deutschen beschützt? Das Volk der Dichter beschützt vor der Gefahr, noch einmal das Volk der Mörder zu heissen? Ein Propangaskocher in so einem Zelt auf dem Orianenplatz könne leicht einmal ins Kippen geraten, hatte in einem der anonymen Internet-Kommentare zu einem Zeitungsartikel gestanden, als der Platz noch von den Afrikanern besetzt war. Hatte der Senat also die Afrikaner in Sicherheit gebracht oder vielmehr sich selbst? Im letzteren Fall wäre das, was getan wurde- die wirkliche Unterbringung der Flüchtlinge in einem besseren

> Quartier- also nur eine Maske. Und was dann dahinter? Wer spielte hier wem etwas vor? Richard, wie jeder, könnte natürlich der Mann mit dem Propangaskocher sein. Die Afrikaner wussten bestimmt überhaupt nicht, wer Hitler war, aber dennoch: Nur wenn sie Deutschland jetzt überlebten, hatte Hitler den Krieg wirklich verloren" (Erpenbeck, 2015: 64).

Hiçbir yere ait olamayan mülteciler, bürokratların ve yöneticilerin aldığı ve yaşamlarını etkileyen kararlarla rüzgâra kapılan bir yaprak misali oradan oraya sürüklenmektedir. Onlarla iligili alınan kararlarda görünürde bir hukuksuzluk olmasada, bu kararların yaşamları üzerindeki etkisi dikkate alınmaz:

> "[…] Für einen Jungen, der unter Nomaden aufgewachsen ist, ist der Orianenplatz, den er anderthalb Jahre bewohnt hat, nur eine Station auf einem langen Weg, ein vorläufiger Ort, der zum nächsten vorläufigen Ort führt. Beim Abriss der Hütten, der für den Berliner Innensenator ausschließlich ein Politikum war, hat dieser Junge an sein Leben in der Wüste gedacht. […] Im Sehen gab es kein Recht und kein Unrecht" (Erpenbeck, 2015: 70, 71).

Mültecilerin katlanmak zorunda olduğu yaşam mücadelesi ile ilgili düşünmeden, sorgulamadan duramayan ana karakter Richard, bu insanların kendi yaşamlarına ilişkin seçme haklarının olmayışını kabul edemez. Mültecilerin yaşamını düzenleyen Dublin yasalarını araştırmaya başlar. Gerçeklikle kurmacayı birleştiren yazar, yasaların mülteciler üzerindeki etkilerini çarpıcı bir şerkilde ortaya koyar. Yasalar mültecilerin savaştan kaçıp kaçmadığı ile ya da geçmişlerinde hangi acılara katlanmak zorunda kaldıklarıyla ilgilenmek yerine, sadece ilk olarak hangi Avrupa ülkesine ayak bastığıyla ilgilenir. Bu yasalar onlara ilk olarak nereye geldilerse, yalnızca o ülkede mülteci başvurusu yapma hakkı tanır. Bunun sonucunda ise Yunanistan ve İtalya gibi Avrupa ülkelerinde daha fazla mülteci yığılması yaşanır. Akdeniz sahillerine kıyısı olmayan ülkeler ise mültecileri dinlememe ve umursamama hakkına da sahip olmuş olur. Ancak böyle bir sorun karşısında her ülkenin kendi kapasitesi doğrultusunda, adilane bir şekilde çözüm odaklı bir yaklaşım takınarak elinden geleni yapması ve her ülkenin ve toplumun bu ateşin sönmesi için mültecilikten başka çaresi olmayanların yanında durması gerekir. Sorunlar uzaklaşarak değil üzerine giderek çözülür. Her ne kadar uzak durulmaya çalışılsa da bir şekilde bu sorun bir gün herkesin kapısını çalabilir. Bunun bilincinde ve farkında olmak gerekir:

> "Am nächsten Morgen beim Früchstück gehen ihm verschiedene Fragen durch den Kopf. Warum eigentlich wird den Männern in einem Land, in dem selbst der Anspruch auf einen Himmel im Jenseits von der Arbeit abhängt, das Recht, erbeiten zu gehen, verweigert? Warum werden sie hier eigentlich nicht nach ihrer Geschichte gefragt, und dementsprechend als Kriegsopfer versorgt? Den Tag verbringt er mit dem Studium der Dublin II genannten Verordnung, […], versteht er, dass dieses Gesetz nur die Zuständigkeit regelt. Es geht in dieser Verordnung gar nicht darum zu klären, ob diese Männer Kriegsopfer sind. Zuständig für den Inhalt ihrer Geschichte ist einzig das Land, in dem sie zum ersten Mal europäischen Boden betreten. Nur dort dürfen sie um Asyl bitten, nirgends sonst. Wie dieses jeweilige Land aber dann mit ihnen umgeht, ist nun einmal verschieden geregelt. […] Richard versteht: Mit Dublin II hat sich jedes europäische Land, das keine Mittelmeerküste besitzt, das Recht erkauft, den Flüchtlingen, die übers Mittelmeer kommen, nicht zuhören müssen. Ein sogenannter Asylbetrüger wäre also auch jemand, der eine wahre Geschichte dort erzählt, wo man sie nicht anhören muss, geschweige denn darauf reagieren. Und mit dem neuen Fingerabdruck-System werden, so ist zu lesen, Missverständnisse darüber, wer zu der Gruppe, die man anhören muss, und wer zur anderen Gruppe gehört, bald vollkommen ausgeräumt sein" (Erpenbeck, 2015: 85).

Siyahhan'ın eserinde vurguladığı gibi burada da mültecileri yaşama bağlayan en önemli unsur ve hayatta tek tutundukları tek şey sadece umutlarıdır. Onun da en büyük özelliği ucuz oluşudur: "[…] Die Flüchtlinge konnten sich keinen Anwalt leisten und vertstehen kaum Deutsch.

Die Hoffnung ist das, was sie am Leben hält, und Hoffnung ist billig" (Erpenbeck, 2015: 130). Yine diğer eserde karşımıza çıkan mültecilere karşı sergilenen şüpheci yaklaşım ve dışlanma bu eserde de işlenir. Richard mültecilerden biri olan Ali'yi arkadaşı Anne ile tanıştırdığında, arkadaşı siyahilere karşı var olan negatif bir önyargıdan ötürü annesinin ondan korktuğunu ifade eder. Afrikalıların yabancı birer mülteci olmalarının yanı sıra bir de üzerine siyahi olmaları, toplumsal algı açısından onları iki kat daha zor bir durumla karşı karşıya bırakır: "Anne hat sich inzwischen mit Ali, Richards fortgeschrittenem Deutschschüler, getroffen und ihn ihrer Mutter vorgestellt. Meine Mutter, erzählt sie am Telefon, hat im ersten Moment Angst vor Ali gehabt, weil er schwarz ist, das wird schon" (Erpenbeck, 2015: 216).

Kendi ülkesinin yabancılara ve mültecilere karşı sergilediği dışlayıcı tutumdan son derece rahatsız olduğunu hissettiren yazar, Almanların geçmişteki misafirperver tutumlarına rağmen günümüzde takındıkları bu tavrı yasalarla örtbas etmelerini insanlık adına utanç kaynağı olarak lanse eder:

> "Vor 2000 Jahren waren die Germanen das gastfreundlichste Volk, das es gab. Sie kennen doch sicher den schönen Abschnitt in Tacitus' "Germania" über die Gastfreundschaft unserer Vorfahren? […] Und nun beginnt der Anwalt zu rezitieren: es gilt bei den Germanen als Sünde, einem Menschen sein Haus zu verschließen, wer es auch sei; jeder empfängt ihn mit einem seinen wirtschaftlichen Verhältnissen entsprechend reich zubereiteten Mahle. Sind die Vorräte aufgezehrt, dann weist der, der eben noch Gastgeber gewesen war, den Weg zu einem anderen gastlichen Hause und geht selbst mit, uneingeladen betreten sie den nächsten Hof: und der Empfang ist nicht weniger herzlich. Im Gastrecht macht keiner einen Unterschied zwischen Bekannten und Unbekannten. Zwischen Gastgeber und Gast gibt es keinen Unterschied von mein und sein. Der Anwalt klappt das Buch wieder zu und fragt Richard: Und jetzt? […] Jetzt, 2000 Jahre später, gibt es dafür den Paragraphen 23, Absatz I, Aufenthaltsgesetzt" (Erpenbeck, 2015: 309-310).

Ülkesinin sergilediği tavrın tam tersine Richard mültecilerin sokakta kalmalarına kayıtsız kalamayarak mümkün olduğunca fazla mülteciye evinde barınabilecekleri ve uyuyabilecekleri yer ayarlar. Eserin sonunda Richard'ın evini onbir mülteci ile paylaşarak mümkün olduğunca çok sayıda insanı kucaklaması, bütün insanlığa ve ülkesine örnek olacak niteliktedir.

VII. Sonuç

En büyük sınır ve ayrım esasında gerçekte var olanlardan ziyade insanların ve toplumların kendi zihinlerinde yarattıklarıdır. Dünyanın çeşitli yerlerindeki toplumlar, bir şekilde mülteci konumuna düşmüştür. Ya da düşmemiş olsalar dahi düşmeyeceklerinin bir garantisi yoktur. Bu nedenle her iki yazarın da belirttiği ve aşılamak istediği gibi hepimizin, paylaşmak zorunda olduğumuz bu dünyada, ırkına, ten rengine, diline, dinine bakmaksızın dünya kardeşliği ortak paydasında buluşarak birilerinin yaşamak zorunda bırakıldığı zorluklar karşısında elimizden geleni sorgulaması ve yapması gerekmektedir. Shafi'nin aktardığı üzere M. Nussbaum da, insanlar arasındaki en büyük bağın öncelikle küresel insan topluluğuna ait olması gerektiğini savunur. Küresel ve kozmopolit bir görüş ile ahlaki ve insani açıdan mültecileri anlamaya çalışmak, onların içinde bulundukları psikolojik, sosyolojik birçok zorluğu daha rahat atlatmalarını sağlayacak ve dâhil oldukları toplumlara sağlıklı bir şekilde entegre olmalarını kolaylaştıracaktır. Tam da bu nokta da bu çalışmada incelenen her iki eser, ulus ötesi bir anlayışla insanlığın birlik ve beraberliğini destekleyici bir algı oluşturmayı hedefliyor (2017: 186-188).

Siyahhan dünya barışına hizmet etmenin önemini vurgulayarak mültecilerin yaşamak zorunda kaldığı zorluklar ve en temel ihtiyaçlarını karşılama noktalarında yetkilileri yardıma çağırırken; Erpenbeck eserinde başta kendi ülkesi olmak üzere, Avrupa'daki bütün mülteciler adına çözüm arayışına girer. Eserlerde mültecilerin yaşamlarını oldukça olumsuz etkileyen yasaların bir an önce revize edilmesi gerektiğinin üzerinde durulur. Eserin ana karakteri aracılığıyla başta kendi

ülkesi ve toplumu olmak üzere bütün dünyanın zor durumda olanlara karşı kucaklayıcı bir yaklaşım sergilemelerini öğütler. Paulo'nun da ifade ettiği gibi uluslararası bir krize dönüşen mülteci sorunu karşısında her bir insan, bir ateşi söndürmek zorundadır (2016: 149). Peter Singer'in de belirttiği gibi, zor durumda olan insanlara karşı hepimizin yardım etme sorumluluğu vardır. Seçme hakkı olmadığı halde doğduğu yer sebebiyle acı çeken bütün dünya vatandaşlarına karşı dünya vatandaşlarının ahlaki, insani, hukuki ve politik sorumluluklarını yerine getirmesi gerekir (aktaran Gesang, 2016: 105). Zira ahlakın temelini evrensel ve bütünleyici bir yaklaşım oluşturur (Douzinas, 2016: 149). Yeryüzünde bulunan ve insanlığa hizmete kendisini adayan çeşitli yardım kuruluşlarına rağmen milyonlarca insan, çaresizce hayatta kalma mücadelesi vermektedir. İnsanların yaşamlarını düzene koyması ve haklarını güvence altına alması beklenen yasaların, yaşamlar karşısında en büyük engellerden biri olmaması gerekir.

Dünya üzerindeki savaşları sonlandıramasakta, savaş nedeniyle yerinden ve yurdundan edilenlerin göğüslemek zorunda kaldıkları acıları paylaşabilir ve yaşamlarını yeniden inşa etmelerine yardımcı olabiliriz. Bu noktada yerel halk ve mülteciler arasında sağlıklı bir entegrasyon sürecinin sağlanması için hızlı adımların atılması, mültecilerin kendilerini toplumun bir parçası olarak kabul etmesini ve yabancılık ve öteki duygusundan kurtulmasını sağlayacaktır. Yerel halkın farkındalığını arttıran ve empati kurmalarını sağlayan toplumsal çalışmalar sıklaştırılmalıdır. Savaş gibi yakıcı ve yıkıcı bir travmadan kaçıp kurtulan bu insanların ruhsal dünyalarında açığa çıkan yaralarını sarmaları için psikolojik destek sağlanmalıdır. Mültecilerin haklarının siyasi ve hukuki açılardan yerine getirilmesi, barınma olanaklarının arttırılması ve kalitelendirilmesi, göç edenlerin kimlikleri ve statüleri ile ilgili yasal düzenlemelerin ülke yönetimleri tarafından hızla uygulamaya konulması, sağlık hizmetlerine erişimin sağlanması, istihdam alanlarının yaratılması, çevirmenlik hizmetlerinin sağlanması, aile birliğinin sağlanması kapsamında gerekli yasal izinlerin verilmesi, halk eğitimi programları, sosyal kültürel ve sportif faaliyetler gibi çeşitli imkânların sunulması ve sosyal birlikteliğin desteklenmesi gibi atılacak adımlar, hepsi olmasa da birçok sorunu çözecektir (Aydın, 2017: 312-313).

Kaynakça

Aydın, C. (2017). "Göçmenlerin Karşılaştıkları ve Neden Oldukları Bazı Psikolojik Sorunlar ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Analiz." *Proceedings Book of 2nd International Scientific Researches Congress on Humanities and Social Sciences* (IBAD-2017), April 20 (23): 305-316. https://doi.org/10.21733/ibad.370179

Aytaç, G. (1997). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi.* Ankara: Gündoğan Yayınları.

Bozbeyoğlu, E. (2015). "Mülteciler ve İnsan Hakları." *Moment Dergi-Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, s. 60-80. https://doi.org/10.17572/mj2015.1.6080

Douzinas, C. (2016). *Hukuk, Adalet ve İnsan Hakları Eleştirel Bir Yaklaşım* (R. Sağlam ve K. Akbaş, Çev.). Ankara: NotaBene Yayınları.

Erpenbeck, J. (2015). *Gehen Ging Gegangen*. München: Albrecht Knaus Verlag.

Goethe Instıtut. (2019, 11 Kasım). Türkçeye Çevrilmiş Almanca Kitaplar. Erişim adresi: http://www.goethe.de/ins/tr/lp/prj/uak/geg/eee/erp/bii/trindex.htm

Heidegger, M. (2007). *Sanat Eserinin Kökeni* (F. Tepebaşlı, Çev.). Ankara: De ki Basım Yayın Ltd. Şti.

Inhaltsangabe.de.(2019, 09 Kasım). Jenny Erpenbeck. Erişim adresi:

Jones, L. (2014). Der zweifache kognitive Wert des imaginativen Aspekts von fiktionalen Texten. C. Demmerling ve İ. V. Ferran (Ed.). *Wahrheit, Wissen und Erkenntnis in der Literatur Philosophische Beiträge* içinde (s. 97-117). Berlin: Akademie Verlag Gmbh. https://doi.org/10.1524/9783050065366.97

Jusdanis, G. (2012). *Kurgu Hedef Tahtasında Edebiyatın Savunusu* (Ç. Öztek, Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kızıler Emer, F. (2014). *Melek İmgesi*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Literaturport. (2019, 01 Kasım). Jenny Erpenbeck. Erişim adresi: http://www.literaturport.de/Jenny.Erpenbeck/

Paulo, N. (2016). Mehr Citoyens! Über die Bedingungen der Möglichkeit: Wie viele Flüchtlinge können wir aufnehmen? T. Grundmann ve A. Stephan (Ed.). *"Welche und Wie Viele Flüchtlinge Sollen Wir Aufnehmen?" Philosophische Essays* içinde (s.120-133). Stuttgart: Philipp Reclam jun. Gmbh&Co. Erişim Adresi: https://www.goethe.de/ins/tr/tr/sta/ank/bib.html

Pokrywka, R. (2017). "Drei Metaphern des Exils im neuesten deutschsprachigen Roman: Gehen, ging, gegangen von Jenny Erpenbeck, Ohrfeige von Abbas Khider, Das Mädchen mit dem Fingerhut von Michael Köhlmeier." *Progranicza Jako Przestrzenie… Konfliktów: Zło Konieczne?,* 7 (12): 412-425. https://doi.org/10.15584/tik.2017.27

Sartre, J.P. (1967). *Edebiyat Nedir?* (Bertan Onaran, Çev.). İstanbul: De Yayınevi.

Schnieder, B. (2013). Dichtung und Wahrheit. E.-M. Konrad ve diğerleri (Ed.). *Fiktion, Wahrheit, Interpretation Philologische und Philosophische Perspektiven* içinde (s. 9-37). Münster: Mentis Verlag GmbH. https://doi.org/10.30965/9783957439499_003

Shafi, M. (2017). "Nobody loves a refugee": The lessons of jenny Erpenbeck's novel Gehen, ging, gegangen. P. M. Lützeler ve T. W. Kniesche (Ed.). *Gegenwarts Literatur Ein germanistisches Jahrbuch A German Studies Yearbook* içinde. Stauffenburg Verlag Tübingen.

Siyahhan, K. (2016). *Mülteci.* İstanbul: Sel Yayıncılık.

Top World Fiction for Fall. (2017, 5 Eylül). Erişim Adresi: https://www.libraryjournal.com/?detailStory=top-world-fiction-for-fall,

Vollmeyer, J. (2017). " "Der Mensch wird erst am Du zum Ich" Die Konstruktion von Identität und Alterität in Jenny Erpenbecks Roman Gehen, ging, gegangen." *Revista de Filologia Alemana,* 25: 181-200. https://doi.org/10.5209/rfal.56374

Vukčević, M.M. (2018). The Perception of a State of Insecurity in Literature on Global Ocurrences. Gehen, Ging, Gegangen vs. Die Flucht." *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi-Studien zur deutschen Sprache und Literatur,* 40: 77-102. https://doi.org/10.26650/sdsl2018-0001

View publication stats